

## Есеј о Лировој Луди – Драгана Албијанић

### О МУДРОСТИ ЛУДЕ У ШЕКСПИРОВОЈ ТРАГЕДИЈИ КРАЉ ЛИР

*„За будале никад горег лета,  
Јер код мудрих људи лудост цвета;“*

Ове стихове отужно певуши Луда у четвртој сцени I чина трагедије „Краљ Лир“ покушавајући свом господару да укаже на неразумност његове предаје власти и поделе краљевства. Међутим, у овим стиховима се крије и критички осврт на друштвену стварност, односно гледиште да се цео свет налази под влашћу лудости духовно и друштвено. Поглед на свет као на велику лудницу, тј. на „велику позорницу лудâ“, како га сам краљ Лир назива, био је врло присутан у интелектуалним круговима епохе хуманизма и ренесансе и из њега је природно проистекло уверење да у таквом свету највише мудрости има онај ко се крије под маском лудости. То нам сугерише Еразмо Ротердамски у својој „Похвали Лудости“, а код Шекспира, осим у „Краљу Лиру“, ово уверење препознајемо и у неким другим делима, нпр. у „Хамлету“, у коме главни јунак глуми лудило да би открио истину о смрти свог оца, али истовремено у том глумљеном лудилу изговара и неке од најмудријих мисли.

Филозофско становиште да је лудост мудрост овог света, врло присутно у хуманизму и ренесанси, узећемо као полазну тачку нашег даљег разматрања комплексног лика Лировог луде и његове улоге у овој Шекспировој драми. У

складу са темом есеја, бавићемо се највише филозофијом Луде, која се састоји у томе да се под плаштом лудости демаскира стварност и говори истина.

Мудра Луда у трагедији „Краљ Лир“, осим што разобличава лаж и говори мудрости, уноси и мало ведрине у суморни тон који преовладава, истовремено наглашавајући трагичне елементе баш тиме што им чини контраст, али нудећи и предах од напетости и насиља. Упркос томе што у његовом говору има повремено и шалјивог и веселог тона, доминира оштра критика, горка истина и предукуе трагичног. Професионална позиција владаревог забављача у средњовековним и ренесансним друштвима пружала је дворској луди одређени имунитет који јој је омогућавао да говори истину, а да за то не буде кажњена (мада се дешавало и супротно), јер је нису узимали за озбиљно. Јан Кот у својој књизи „Шекспир наш савременик“ истиче да је Лирова луда прва будала која је свесна ситуације луде, а она је унутрашње противречна, јер се професија луде састоји у томе да забавља, а филозофија луде у томе да говори истину. Он моли Лира да му нађе учитеља који ће га научити да лаже и закључује: „волео бих да научим лагати“ (1,4). Очигледно је да му није лако да говори истину, прво зато што воли свог господара, а истина коју му саопштава је болна и сурова, а друго зато што му прети опасност од свих Лирових противника. Иако околина упорно покушава да га ограничи на улогу будале (забављача), он на то не пристаје. Под том наметнутом маском лудости он изговара истине које нико други не сме. Многе његове речи су, иако се односе на положај краља Лира или неког другог лика у драми, уједно упућене и целом човечанству, тј. имају универзално значење.

Језик Лировог луде је богат и сликовит. Како запажа Јан Кот, у горе поменутој књизи: „Пун је библијских травестија и

обрнутих средњовековних параболоа. Служи се апсурдним вицем, дијалектиком и парадоксом. Његов језик је језик савременог црног хумора“. Такав језик је у складу са његовим виђењем света. Он увиђа да су „правила“ по којима функционише овај свет парадоксална и неприродна и зато се држи позиције изопштеника из друштва, онога који непристрасно, рационално и критички сагледава стварност. Некад је ироничан, некад загонетан, а некад сурово директан, као нпр. када на крају I чина каже Лиру:

„Није требало да остариш пре него што си се опаметио“ (I,5).

Ово је уједно опомена свима нама да би старост требала да носи са собом и мудрост. Иако не штеди никога својим коментарима и примедбама, Лиров луда је човекољубив и одан је свом господару. У једној песмици из четврте сцене II чина, у којој прави разлику између оних који су и у служењу и у дружењу користољубиви и оних који су одани, он за себе каже:

“Ова луда није хуља“.

Лир то осећа и упркос својој гордости, самољубљу и плаховитости, прилично стрпљиво подноси Лудино разобличавање ослушкујући скривени смисао његових речи. Дирљиво је када их у страшној олујној ноћи у III чину видимо како наизменично брину један о другом, прво Луда о Лиру, а затим обрнуто. Учинивши га таквим, Шекспир као да хоће да нам сугерише да су човекољубље и пријатељска верност саставни део мудрости.

Лиров луда није једина „луда“ у овој трагедији. Од друге сцене III чина, краљ осим њега у својој пратњи има још једну која му помаже на путу самоспознаје. То је Едгар, који прерушен у „Јадног Тома“ симулира лудило да би спасио свог оца. И у његовим на изглед будаластим и неповезаним говорима и

песмицама има неких смислених изјава и универзалних истина. Када се Лиру, након сусрета са „Јадним Томом“ дефинитивно деси емотивно растројство, Луда закључује да ће их та ноћ све претворити у будале и лудаке. Све што се после тога догађа у овој трагедији заиста нас упућује на ону ренесансну „дијагнозу“ света као свеопште луднице из уводног дела есеја, па ова Лудина реченица има снагу мрачног предказања. Осим што је филозоф, Лиров луда је и пророк.

Осврнимо се у закључку овог есеја на то да је маска лудила, тј. глумљено лудило, као средство коме су прибегавали мудри људи, познато у књижевности од давних времена. У антици нпр. Одисеј је покушавао да избегне одлазак у Тројански рат правећи се лудим. У житијима светитеља има примера јуродивих људи — „лудих“ Христа ради, а апостол Павле у I посланици Кришћанима такође говори о томе да је лудост пред светом мудрост пред богом (1. Кор. 1, 27). Уз оградну да хришћанско и ренесансно схватање мудрости и лудости свакако нису идентични, ипак у свим овим наведеним примерима видимо извесну повезаност и сматрамо да ренесансно филозофско становиште да је мудрост лудост овога света изворе има у прошлости. Можемо рећи да се Шекспиров „Хамлет“ уклапа у ову ренесансну слику света, али за разлику од Хамлета који симулира лудило, Лиров луда није сам изабрао да глуми будалу, већ је од стране друштва постављен у ту ситуацију. Наметнута улога луде служи му да се иза ње сакрије како би могао да искаже своје ставове слободно и без аутоцензуре. Кроз његова уста Шекспир поставља нека суштинска питања о смислу људског постојања, критикује, провоцира, промишља, саосећа и поучава.